

Keď ma redakcia časopisu Slovensko oslovila pri mojom životnom jubileu, aby som sa prihovril čitateľom, preblesli mi myslou mnohé skutočnosti súvisiace s ľuďmi, ktorým mnohí ešte i dnes hovoria krajanovia, zahraniční Slováci alebo Slováci žijúci v zahraničí. Ak prijmem túto „kategóriu“, tak určite k nim patrí, lebo som sa pred sedemdesiatimi rokmi narodil vo Francúzsku. Takže Francúzsko je moja rodná krajina a Slovensko je vlasť mojich rodičov a ich predkov. Takých, ako som ja, sú vo svete milióny a často im ostávajú už len spomienky, nostalgia za nepoznaným, tušenie dávnej minulosti, cit a vedomie o pôvode.

Moja rodina (v dejinách vysťahovalectva)

Môj otec Gašpar Baláž (1901 – 1983) sa narodil v rodine chudobného roľníka v Malých Uherciach. Po prevrate sa pre neho v novej Česko-Slovenskej republike nenašlo zamestnanie, postupne musel odísť z baní v Prievidzi a neskôr i zo železnice, lebo „dráhy“ boli vyhradené našim bratom z Česka. Roku 1923 prijal ponuku agentov, ktorí sprostredkovali prácu v zahraničí, podpísal „kontrakt“ a odišiel do Francúzska. Jeho životná púť nadobudla nové, predtým nemysliteľné rozmery. Postupne sa stal kvalifikovaným robotníkom, kotliarom – zväčšom a bocom neostal ani od francúzskeho robotníckeho hnutia. Solidarita s cudzincami a spoločný boj za lepšie pracovné a životné

podmienky ho priviedli do radov ľavicových odborov (CGTU a CGT), kde sa stal ako tajomník československej jazykovej medziodborovej sekcie pri CGT (Všeobecná konfederácia práce) zástupcom našich krajanov vo Francúzsku. Víťazstvo Ľudového frontu (Front populaire) v roku 1936 sa stalo nielen veľkým sociálnym povzbudením, ale prispelo aj k sebavedomiu robotníkov – cudzincov tzv. „etranžérov“, ktorí začali byť rovnými s domácimi robotníkmi. Keď v roku 1938 prišli ťažké časy mníchovskej zrady, delegácia slovenských krajanov vedená mojím otcom predložila v kancelárii ministerského predsedu E. Daladiera písomnú protestnú rezolúciu proti Mníchovskej dohode, ktorá viedla nielen k rozbitiu

Československa, ale v konečnom dôsledku aj k rozpútaniu strašnej a ničivej druhej svetovej vojny. Kapitoly druhého československého zahraničného odboja sa osobitne odohrali na území Francúzska. Otec sa stal členom čs. zahraničnej armády vo Francúzsku, aktívne sa zapojil do protifašistického podzemného odboja a v radoch Čs. bojových družín bol v roku 1944 účastníkom Parížskeho povstania.

Moja matka Mária, rod. Kráľová (1918 – 1998), odišla z rodných Veľkých Uheriec do Francúzska za svojou sestrou v roku 1936 pri príležitosti EXPO Paris a už tam ostala. Aj ona sa po otcovom boku zúčastňovala na krajaňských akciách a neostala bokom ani v čase francúzskeho hnutia odporu. Až dnes si plne uvedomujem, aké riziko postupovala moja sestra Irena i celá naša rodina, keď v týchto ťažkých časoch roznášala v parížskom metre ilegálne plagáty vyzývajúce na odpor proti fašistickým okupantom. Kuriozitou možno je, že moja stará mama, rod. Korecová, ktorá pochádzala z Kolačna, má spoločné korene s kardinálom Jánom Chryzostomom Korcom.

Repatriácia do rodnej vlasti („Mať volala“)

Koniec druhej svetovej vojny bol začiatkom repatriácie tisícov a tisícov krajanov späť do rodnej vlasti. Prichádzali s ilúziami a očakávaním lepšieho zajtrajška a dočkali sa pravého opaku, medzi nimi i moji rodičia. Tí zo Západu sa po komunistickom prevrate v roku 1948 stali zrazu podozrivými a nepriateľmi tzv. ľudovodemokratickej republiky. Mnohí skončili v pracovných táboroch alebo aj na šibenici, viacerí, ak to bolo ešte možné, sa vrátili späť do zahraničia. Môjho otca od podobného osudu azda zachránilo len zaradenie do výroby a následne ťažká dlhotrvajúca choroba, ktorá skončila trvalou invaliditou.

Mnohí ľutovali a ľutujú dodnes, že odišli zo slobodného sveta, ich osudy by sa vyvíjali ináč a ostali by tými, ktorým aj dnes hovoríme krajanovia, zahraniční Slováci, Slováci žijúci v zahraničí.

Jean – Claude (v povojnovej realite)

1. novembra 1942 v pôrodnici nemocnice Bretonneau na ulici Carpeaux č. 5 v 18. parížskom okrese sa o 15.30 hod. narodil mojím rodičom syn. Nemocnica je situovaná neďaleko Baziliky svätého srdca (La Basilique du Sacré-Coeur de Montmartre) stojacej na najvyššom bode Paríža. Pri krste v Kostole sv. Genovévy v Asnières patrónky Paríža som dostal meno Jean – Claude. Prvý úder a podraz v novej vlasti som zažil pri vyhotovovaní môjho slovenského krstného listu. Úradníci nepoznali také krstné meno a mal som si vybrať Jano alebo Claude, vtedy som prvýkrát začal rebelovať a vybral som si meno Claude, čo mi v neskoršom živote prinieslo nejednu ťažkosť a nepríjem-

nost'. Už samotné to meno vyvolávalo v tých časoch všelijaké podozrenia, a keď som otvoril ústa a dovolil si mať iný, ale svoj názor, o problémy som sa už nemusel starať. A to platí dodnes.

Druhým úderom bola strata dvojitej identity. Vo Francúzsku mojou rodnou rečou bola francúzština. Keď sme prišli na Slovensko, u starých rodičov som sa medzi deťmi rýchlo naučil po slovensky. Deti sa rýchlo učia, ale aj rýchlo zabúdajú. Hovoriť v tej dobe na verejnosti cudzím jazykom, teda okrem ruštiny, bolo veľmi podozrivé a nebezpečné.

Tretí úder ma zastihol ako žiaka ľudovej školy, keď počas úvodu vyučovania, čo bolo vtedy spoločné spievanie Piesne práce, som sa pobil so spolužiakom. Viník bol jasný, syn buržujov zo Západu musel ísť na pranier vedľa školskej tabule a za podnecovania triednej učiteľky som bol terčom útokov a výsmechu spolužiakov. Deti vedia byť niekedy nesmierne kruté a netolerantné.

Poučenie, ktoré odvtedy v sebe nosím, Walther Rathenau (1867 – 1922) vyjadril takto: „Každý nemecký Žid zažije v mladosti ten bolestivý okamih, ktorý si zapamätá na celý zvyšok života. Je to vtedy, keď si po prvýkrát naplno uvedomí, že vstúpil do sveta ako druhoradý občan a že žiadne schopnosti ani úspechy ho nezbavia tohto predurčenia.“

Všetky ďalšie údery, podrazy a s tým spojené rebélie by bolo zbytočné vymenovávať, napokon život sa s nikým nemazná, ja nie som výnimka. Hoci hlboko v mojom vedomí ostala spomienka na vysokoškolské časy, keď som si dovolil na seminároch mať iné názory, ako hlásala oficiálna ideológia. Stáli ma skoro vyhodene z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, zachránili ma pred ním len moji univerzitní profesori Alexander Húščava a Miloš Gosiorovský, na ktorých vďačne spomínam.

Ako nepoučiteľný rebelant som sa vo svojom živote ešte veľakrát dostal do podobných situácií. Väčšinu času svojho tvorivého života som venoval tým, ktorí sa podobne ako ja stali súčasťou slovenskej diaspóry vo svete. Dodnes mám pochybnosti, či som urobil dobre, či som si to zaslúžil ja a či si to zaslúžili oni. Zažil som pritom mnohé krásne chvíle i sklamania, nuž ale, ako sa hovorí: „C'est la vie.“

Moja profesionálna dráha (v kraja nskej problematike)

Životné jubileum býva príležitosťou aj na čiastočné bilancovanie. Som profesionál, ktorý sa venuje problematike slovenského vysta hovalectva, a využívam túto príležitosť, aby som čitateľom mohol predložiť aj stručnú bilanciu mojej činnosti, ktorú som vykonával za uplynulých skoro tridsať rokov v oblasti slovenskej emi-

grácie, dejín a života Slovákov vo svete. Význam Slovákov žijúcich v zahraničí v dejinách slovenského národa som ako spoluautor a jeden z troch hlavných signatárov zvýraznil aj vo Vyhlásení bratislavských pracovísk Matice slovenskej, ktoré odznelo na jednom z búrlivých a pamätných ľudových zhromaždení na Námestí SNP v Bratislave 26. novembra 1988 a ktorým sme sa vtedy verejne prihlásili k nastupujúcemu obrodnému procesu. Som autorom mnohých článkov, vedeckých štúdií, výstavných scenárov, monografií a spoluzostavovateľom vedeckých zborníkov o problematike slovenského vysta hovalectva a života Slovákov vo svete, dlhoročným spolutorcom jedinečnej dokumentačnej zbierky deponovanej v Kraja nskom múzeu, autorom projektu Domu zahraničných Slovákov, autorom projektu Dni zahraničných Slovákov v Slovenskej republike, autorom Správy Slovenskej republiky o zahraničných Slovákoch pre Benátsku komisiu Rady Európy, autorom Správy o slovenskej diaspóre pre splnomocnenú organizáciu Európskej únie Európania vo svete, spolutorcom zákonov Národnej rady Slovenskej republiky o Slovákoch v zahraničí, iniciátorom článku 7/a Ústavy Slovenskej republiky týkajúceho sa Slovákov v zahraničí, iniciátorom vzniku Stálej konferencie k otázkam vzájomných vzťahov a spolupráce

Slovenská republika a zahraniční Slováci, tvorcom a predkladateľom mnohých vládných materiálov týkajúcich sa Slovákov v zahraničí. Vo funkcii riaditeľa Ústavu pre zahraničných Slovákov a Kraja nského múzea, riaditeľa odboru krajanov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, riaditeľa Domu zahraničných Slovákov a napokon vo funkcii splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre zahraničných Slovákov som vždy v súlade so záujmami štátu bol aj nekompromisným obhajcom záujmov slovenských menšín a komunit v zahraničí.

Moja nekompromisná obhajoba záujmov slovenského zahraničia a najmä presadzovanie zásady, aby starostlivosť štátu o slovenské zahraničné menšiny a komunity bola porovnateľná so starostlivosťou štátu o vnútorné národnostné menšiny, bola niektorým zainteresovaným politickým stranám soľou v očiach. Opakovane sa hľadali viaceré zámenky na moju osobnú kompromitáciu a odvolanie z funkcií, v ktorých som pôsobil.

Nestraník (medzi ká drujúcimi kameňmi)

Nikdy som nebol členom politickej strany, ani v minulosti, ani v súčasnosti. Pred rokom 1989 som ako mnohí nestraníci bol len občanom druhej kategórie, bez možnosti zastávať odbornú funkciu. Od roku 1977 som bol vedeckovýskumným pracovníkom Ústavu pre zahraničných Slovákov, ktorý vznikol

z rozhodnutia Slovenskej národnej rady v roku 1968 pri Matici slovenskej a metodicky bol riadený Ministerstvom kultúry SSR. V jeho pôsobnosti bol výskum danej problematiky, záchrana kultúrneho dedičstva a kultúrne styky s krajanmi v zahraničí. Je len samozrejmé, že vo vtedajšom politicky a ideologicky rozdelenom svete bola kraja nska problematika v pozornosti vládnych totalitných komunistických vodcov, a tak to bolo aj vo vtedajšej Československej socialistickej republike. V tomto zmysle sa všetci pracovníci ústavu dostávali na základe príkazov vedenia ústavu do služobných kontaktov aj s osobitnými štátnymi štruktúrami určenými na sledovanie slovenského zahraničia. V roku 1988, ako vedecký tajomník Odboru pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej v Bratislave, som bol poverený koordináciou prípravy vedeckého sympózia k 125. výročiu založenia Matice slovenskej a 20. výročiu vzniku špecializovaného pracoviska pre výskum dejín a života zahraničných Slovákov s názvom Zahraniční Slováci a materinský jazyk. V predvečer pádu totality a v čase uvoľňovania politického napätia sme sa rozhodli, že skúsime pozvať na sympózium aj takých zahraničných Slovákov, ktorým predtým ako persona non grata nechceli udeliť vstupné vízum do vtedajšieho Československa (napr. L. Ďurovič zo Švédska, M. S. Ďurica z Talianska, E. Bosak a M. M. Stolarik z Kanady, J. M. Biros, J. C. Matlon, J. Šimko, L. B. Hammer, E. A. Tuleya, P. R. Tuhy, J. Bolchazy z USA a ďalší). Bolo potrebné prekonať nielen odpor a nesúhlas vtedajšieho vedenia Matice slovenskej v Martine i niektorých inštitúcií v Prahe, ale získať aj súhlas vtedajších rozhodujúcich politických činiteľov a orgánov. Väčšina ľudí očakávala skorý pád totality, ale ešte stále sa obávala prípadných osobných postihov, a tak sa v tejto záležitosti nechcela angažovať. Napokon v záujme veci, paradoxne ja ako nečlen strany a známy rebelant, išiel som na Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska vysvetľovať a presvedčovať o potrebe pozvania a udelenia vstupných víz pre navrhované osoby. Schválenie bolo podmienené aj prevzatím osobných záruk, že tieto osoby nevyužijú priestor sympózia na kritické vystúpenie proti vtedajšej vládnucej komunistickej ideológii.

Kádrovanie

(v našich demokratických časoch)

Vtedy som nemohol ani len tušiť, že o sedemnať rokov neskoršie budem za svoju snahu a ochotu dehonestovaný, vystavený podozrievaniu z vedomej spolupráce s bezpečnostnými zložkami, následne degradovaný a morálne, spoločensky i finančne postihnutý. Takto komunistická chobotnica zneužila aj viacerých zahraničných Slovákov a dodnes ich môžete nájsť v zoznamoch ŠtB pod rôznymi krycimi menami. V roku 2005 bez relevantných dôkazov

v rámci hysterickej mediálnej kampane v honbe za čarodejnicami sa začali hľadať papieroví spolupracovníci zaniknutého komunistického režimu. A znovu som sa stal občanom druhej kategórie. Pod kepienkom simulovanej chiméry mala byť odpútaná pozornosť od skutočných nositeľov bývalej totalitnej ideológie a moci. Preto bolo treba verejnosti podhodiť ako „kanonenfutter“ virtuálnych spolupracovníkov a bez možnosti prezumpcie pošpiniť ich dobré meno. V tejto súvislosti s vďakou spomínam na mnohé podporné listy krajanských organizácií i jednotlivcov z celého sveta, adresované vtedajšiemu predsedovi vlády Slovenskej republiky M. Dzurindovi. V nasledujúcom období som bol vystavený nenávisnej a permanentnej mediálnej kampani, ktorá sleduje moje očierňovanie bez akýchkoľvek relevantných dôkazov. A trvá dodnes. Stal som sa obľúbeným terčom všetkých, ktorí si chcú beztriestne kopnúť do bezbranného človeka. Viacerí moji najbližší rodinní príslušníci i blízki priatelia sa musia obávať, že v spojitosti so mnou by mohli byť kompromitovaní, ná-

sledne by mohli prísť o svoje spoločenské postavenie a možno i zamestnanie, a preto v tejto súvislosti radšej so mnou prerušili styky. V konečnom dôsledku som tým utrpel nielen psychickú traumu, ale aj nesmiernu občiansku, spoločenskú, morálnu, zdravotnú, finančnú i rodinnú ujmu. Nikoho nezaujíma, čo som robil skoro sedemdesiat rokov, predmetom záujmu je len inkriminovaných desať mesiacov, keď ma v sporných zväzkoch evidovali ako spolupracovníka štátnej bezpečnosti. Podobne ako sa nenaplnili očakávania re-emigrantov po skončení druhej svetovej vojny, aj ja som naivne očakával, že po prevrate v roku 1989 a najmä po vzniku samostatnej Slovenskej republiky skončí obdobie môjho rebelantstva a že budem môcť svoje schopnosti i odborné znalosti plne využívať a poskytovať na prospech Slovenskej republiky a Slovákov žijúcich v zahraničí.

Veľmi som sa mýlil.

CLAUDE BALÁŽ
FOTO: DUŠAN MIKOLAJ

Anniversary of Eternal Rebel

Claude Baláž was born in France on 1 November 1942.

After the Second World War, his family repatriated to Slovakia. He studied at Comenius University Faculty of Philosophy in Bratislava. He dedicates himself to the problems of Slovak emigration. He is a long-time co-builder of the documentary collection deposited in the Compatriots' Museum, author of the project House of Foreign Slovaks, Days of Foreign Slovaks in the Slovak Republic, Slovak Republic's Report about Foreign Slovaks for the Venice Commission of the Council of Europe, author of the Report about Slovak Diaspora for the organization Europeans in the World mandated by the EU, co-author of the Acts of the National Council of the Slovak Republic on Slovaks living abroad, initiator of the Article 7a of the Constitution of the Slovak Republic referring to the Slovaks living abroad, initiator of the establishment of the Standing Conference on the Issues of Mutual Relations and Cooperation Slovak Republic and Slovaks Abroad, originator and proposer of a number of government materials related to Slovaks abroad. In the post of a Director of the Institute for Foreign Slovaks and Compatriots' Museum, director of the branch of compatriots at the Ministry of Culture of the Slovak Republic, director of the House of Foreign Slovaks and last but not least in the post of a government representative of the Slovak Republic for Foreign Slovaks, he was also an uncompromising defender of Slovak minorities' interests and communities abroad.

Bernolák poctený bustou i knihou

Na nádvorí pred druhou budovou Matice slovenskej na ulici Pavla Mudroňa v Martine odhalili 2. októbra 2012 bustu Antona Bernoláka, prvého kodifikátora spisovnej slovenčiny. Bolo to deň pred 250. výročím jeho narodenia (3. októbra 1762 v hornooravskej obci Slanica), ktoré je zaradené do tohtoročného historického kalendára UNESCO a preklenie sa i do nasledujúceho roka (15. januára uplynie 200 rokov od jeho úmrtia v Nových Zámkoch).

Slávnostný akt odhalenia busty sa udial počas historicky prvého zasadnutia výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre kultúru a médiá v našej prvej národnej inštitúcii. Výbor NR SR pre kultúru a médiá viedol jeho predseda Dušan Jarjabek (na fotografii vpravo), na pôde Matice slovenskej prijal jeho členov predseda Marián Tkáč (vedľa neho je autor busty Radko Mačuha, absolvent sochárstva na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave). V nevelkom matičnom parku sa tak otvorila novodobá tradícia umiestňovania búst významným predstaviteľom národa. Marián Tkáč venuje Antonovi Bernolákovi už dlhšie osobitnú pozornosť. Práve v jubilejnom roku ju zavŕšil vydaním knižnej monografie nazvanej *Bernolák*. Jedna z jej prezentácií bola začiatkom novembra v Bratislave na medzinárodnom knižnom veľtrhu Biblioteka (autor je na fotografii s redaktorom Slovenských národných novín publicistom Dušanom D. Kerným). Kniha vyšla vo Vydavateľstve Matice slovenskej a jej editor Štefan Haviar hovorí: „Autor patrí k najvýznamnejším predstaviteľom literatúry faktu. V jeho autorskom portfóliu je dvadsiatka kníh, a okrem nich aj stovky článkov, úvah a štúdií. Tému Bernolákovho života a pôsobenia sa rozhodol spracovať vskutku nevšedným a záro-

veň originálnym spôsobom. Štyria bratia Štefan, Vojtech, Koloman a Ferdinand Bernolákovci, ktorí žijú na území Maďarska, sa rozhodli v roku 1943 pre návštevu Slovenska, počas ktorej pátrali po stopách svojho údajného prastrýka Antona Bernoláka. Postupne cestujú po všetkých miestach, kde zanechal Bernolák stopu. Autor paralelne s ich putovaním prináša čitateľovi množstvo autentických historických faktov a súvislostí, ktoré sú mnohokrát popretkávané vyfabulova-

nými scénami, súvisiacimi s predmetným dejovým postupom. Napriek tomu nemožno Tkáčovu knihu žánrovo zaradiť do literatúry faktu. Už jej podnázov evokuje príklon k románovému žánru, čo autor v ďalšom texte naplno rozvinul v brilantne zvládnutých fikciách, ktoré v niektorých fázach dosiahli taký stupeň vierohodnosti, že dokázali dezorientovať nielen akokoľvek pozorného čitateľa, ale dokonca aj istého váženého literárneho vedca.“

Marián Tkáč sa podujal predstaviť slovenskej čitateľskej verejnosti Antona Bernoláka pri príležitosti štvrttisícročného jubilea jeho narodenia pohľadom, ktorý je zaodetý aj do širších politicko-spoločenských súvislostí a dejov, ale použil pritom zrozumiteľný jazyk i štýl.

Pri návšteve Bernolákovho rodiska na Orave, kde sa končí putovanie štyroch bratov, nastáva prekvapujúci záver a kniha pôsobí ako majstrovsky napísaná detektívka...

ADAM VLČEK
FOTO: AUTOR

Bernolák Immortalised in Bust and Book

On 2 October 2012 a bust of Anton Bernolák was unveiled at the forecourt in front of Matica Slovenská's second building in Martin. It was on the day before the 250th anniversary of his birth (born in the Upper Orava village of Slanica on 3 October 1762). The anniversary is a part of the celebrations that were included on this year's UNESCO historical calendar. Another commemoration of Bernolák is to be held next year (on 15 January, 200 years from his death in Nové Zámky will have gone by). It has been a long time since Marián Tkáč started to pay special attention to the first codifier of standard Slovak. He crowned his efforts by publishing his printed monograph named *Bernolák*.